

PRINCÍPY KVANTITATÍVNEHO VÝSKUMU A FEMINISTICKÉ IMPULZY V KVANTITATÍVNEJ METODOLÓGII

Androcentrismus a upevňovanie nerovných mocenských vzťahov

Východiskom feministickej teórie vedy je boj proti tradičnému hierarchickému spôsobu vytvárania a rozširovania poznania. Pozitivistická sociológia podľa feministickej kritiky podporuje a rozširuje tradičnú hierarchickú organizáciu spoločnosti, založenú na patriarcháte, elitizme a heterosexizme a pomáha udržiavať nerovné mocenské vzťahy v spoločnosti.¹ Veda bola tradične oblasťou, v ktorej dominovali bieli heterosexuálni muži, kresťania, pochádzajúci zo stredných a vyšších sociálnych vrstiev a majúci tendenciu reprodukovat' svoje vnímanie sveta, kultúrne a rodové stereotypy, ktoré sa nevyhnutne premietli aj do vedeckej metodológie a produktov vedy.²

Feministická kritika pozitivismu

Kritika pozitivistickej objektivity

Klasický pozitivismus je postavený na predpoklade, že spoločenské javy a problémy možno skúmať rovnako ako javy prírodné. To znamená za použitia totožných metód a východísk. Základným nástrojom získavania informácií o spoločnosti by teda malo byť pozorovanie prostredníctvom piatich ľudských zmyslov.³ Takýto výskum musí byť pritom objektívny, teda oprostený od akýchkoľvek osobných preferencií a postojov výskumníka, ale aj od spoločenských vplyvov.

Feministická kritika napáda pozitivistický koncept objektivity a ako alternatívu ponúka objektivitu feministickú. Jej základným postulátom je, že poznanie a pravda nemá univerzálny a objektívny charakter, ale ide o koncepty subjektívne, čiastkové, vzťahové. Spoločenskovedný výskum neprebíha

¹ HESSE – BIBER NAGY, S., YAISER, M. L. *Feminist Perspectives on Social Research*. Oxford University Press, New York – Oxford 2004, str. 11.

² O'Connell Davidson, J., Layder, D. *Methods Sex and Madness*. Routledge, New York 1994, str. 36.

³ BABBIE, E. *The Practice of Social Research*. Wadsworth Publishing Company, Belmont 2001, str. 44.

v laboratórnych podniemkach, ani vo vákuu a spoločenské hodnoty, tradície, ideológie a štruktúry výskum nevyhnutne ovplyvňujú. Tejto skutočnosti si musí byť výskumník vedomý.

Tradičná pozitivistická objektivita sa podľa feministickej kritiky uplatňuje len v rovine potvrdzovania (*context of justification*), kedy sa overujú, resp. testujú výskumné otázky a hypotézy. Objektivitu, ktorá sa skúma nielen v rovine potvrdzovania, ale zároveň tiež v štádiu objavovania (*context of discovery*), teda v procese formulácie výskumných otázok, Harding označuje ako tvrdú objektivitu (*strong objectivity*).⁴

Falošné dichotómie

Pozitivismus podľa feministickej kritiky vytvára falošné dichotómie, ktoré skresľujú výskum:

- (i) Dichotómia subjekt – objekt, kedy sa výskumník nadradzuje nad skúmaný subjekt. Skúmaný subjekt pritom môže do výskumu priniesť svoje skúsenosti a poznatky a podnety, ktoré v prípade nadradeného postavenia výskumníka zostanú skryté.
- (ii) Dichotómia medzi racionálnosťou a emocionálnosťou, kedy pozitivismus predpokladá, že výskum musí byť prísne racionálny a akékoľvek emócie musia byť z výskumu vylúčené. Podľa feministických teórií emócie a hodnoty majú vo výskume svoje miesto, napríklad v rovine iniciovania výskumných úloh.⁵

Feministické metódy a metodológia

Kvantitatívna analýza alebo tzv. survey sú považované za klasické pozitivistické (androcentrické) metódy (techniky zberu dát). Feministická veda tieto metódy v zásade neodmieta. Feministický empirizmus pracuje v podstate s rovnakými metódami, pričom ich cizeluje a vyčisťuje od genderových a ďalších skreslení. Feminizmus však ponúka aj vlastné, osobitné metódy. Ide najmä o metódu

⁴ Cit. podľa: HESSE – BIBER NAGY, S., YAISER, M. L. *Feminist Perspectives on Social Research*. Oxford University Press, New York – Oxford 2004, str. 13.

⁵ HESSE – BIBER NAGY, S., YAISER, M. L. *Feminist Perspectives on Social Research*. Oxford University Press, New York – Oxford 2004, str. 12.

hĺbkového rozhovoru, zberu ústnych výpovedí alebo kvalitatívnu obsahovú analýzu. Typickým pre feministický prístup je však najmä tzv. *multi-method design*, čiže kombinácia viacerých výskumných metód súčasne. Pokiaľ ide o feministickú metodológiu, čiže teóriu plánovania, dizajnovania a organizácie výskumu, základným princípom je posilňovanie postavenia žien a iných utláčaných skupín obyvateľstva.⁶

Feministický empiricizmus

Feministický empiricizmus možno označiť za najjemnejšiu formu kritiky klasickej vedy. Nenapáda totiž samotnú logiku a podstatu klasickej vedy. Naopak, prijíma štandardné výskumné metódy, ktoré v podstate len vylepšuje a vyčisťuje ich od genderových odchýlok, resp. predpojatosti (bias). Podľa Sandry Harding, klasickej predstaviteľky tohto prúdu, možno androcentrickú zaujatosť z výskumov odstrániť tým, že sa budú striktne dodržiavať princípy pozitivizmu a zároveň do výskumných vzoriek budú zahrnuté ženy a predstavitelia ďalších minoritných skupín.⁷ Hesse-Biber a Yaiser zdôrazňujú, že vzhľadom na pomerne slabú a nie príliš nekonformnú kritiku klasickej vedy je feministický empiricizmus pomerne dobre chápaný a prijímaný predstaviteľmi mainstreamovej vedy.⁸

Feministická epistemológia

Teória ženskej perspektívy (standpoint theory)

Táto teória vychádza z Hegelovho konceptu dvojitej perspektívy, podľa ktorého utláčaní jedinci si vytvárajú jednak svoju osobnú perspektívu, založenú na skúsenosti a jednak perspektívu utláčateľov, na účely svojho prežitia. Odlišné postavenie v rámci štruktúry spoločnosti tak vedie k vytváraniu rozdielnych skúseností, hodnôt a názorov. Ženy sú teda podľa Nancy Hartstock vnímavejšie ako muži, pokiaľ ide o výskum iných žien. Princípom teórie ženskej perspektívy je teda formulácia výskumných otázok, prameniacych zo každodenného života

⁶ HESSE – BIBER NAGY, S., YAISER, M. L. *Feminist Perspectives on Social Research*. Oxford University Press, New York – Oxford 2004, str. 14 – 15.

⁷ *Ibidem*, str. 9.

⁸ HESSE – BIBER NAGY, S., YAISER, M. L. *Feminist Perspectives on Social Research*. Oxford University Press, New York – Oxford 2004, str. 10.

žien. Výhodou takéhoto prístupu, vychádzajúceho z dola, je skutočnosť, že dokáže odhaliť zložité spoločenské vzťahy, ktoré pri výskumoch iniciovaných zhora, čo je prípad pozitivistického prístupu, zostávajú skryté.⁹

Postmoderný feminizmus

Postmoderný feminizmus je súhrnným pojmom, ktorý zastrešuje viaceré prúdy feministických teórií, ako je napríklad poskoloniálny feminizmus, postštrukturálny feminizmus alebo tzv. feminizmus globálneho rozhodujúceho závodu (*global critical race feminism*). Spoločným znakom postmoderného feminizmu je snaha o vytváranie politickej a kultúrnej opozície voči tradičným hierarchickým spoločenským štruktúram, ako aj voči dominantnému poznaniu, s cieľom tento systém rozrušiť a privodiť zmenu.¹⁰

Přehledně napsaný a čtivý text. Trochu matoucí je zvolené téma v jeho úvodu, dominantně se totiž věnuje (jak plyne, tak čím dál víc) feministické kritice vědy (zejména pozitivismu) a nikoli feministickým impulzům pro kvantitativní výzkum (praktičtěji zaměřené téma). Linie je slibně nastíněna v úvodu, ale postupně se vytrácí a tematický závěr chybí úplně. Ve druhé půli textu jakoby se vytrácela autorská ruka a zbyly jen výpisky z článku, věrné sice, ale již ne jako rešerše k vybranému tématu .

Doporučuji podívat se na citační standard v Sociologickém časopise – i v tomto vás mají domácí práce trénovat, určitě jej použijte v DÚ II. Vámi použitý citační styl je běžnější v humanitních oborech, sama vám k němu neumím dát zpětnou vazbu stran jeho formátování.

⁹ HESSE – BIBER NAGY, S., YAISER, M. L. *Feminist Perspectives on Social Research*. Oxford University Press, New York – Oxford 2004, str. 15 – 16.

¹⁰ *Ibidem*, str. 18 – 19.